

Ya Rahmân, ya Rahîm, ya Rabbil Âlemin, ya Hayy, ya Kayyûm, ya Hannân, ya Mennân, ya en güzel Vekil ve en güzel Veli, ya Erhamerrâhimîn. Senden, katından ve Zâtından yüce bir nasip, bir lütuf ve ikram istiyoruz. Bizlere Âl-i İmrân Sûresi'nin hakikatini ve hikmetini; aklımızla, kalbimizle, ruhumuzla, bedenimizle ve her bir zerremiz ile tam bir anlayışla idrak etmeyi rızık olarak vermeni diliyoruz.

Âl-i İmrân, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) mübarek lisaniyla Bakara Suresi ile birlikte "iki nur, iki çiçek" olarak anılan "Zehravân"dan biridir. Sahih bir hadis-i şerifte, Fahr-i Kâinat Efendimiz şöyle buyurur: “Kur'an'ı okuyunuz. Çünkü o, kıyamet gününde kendisini okuyanlara şefaathane olarak gelecektir. İki Zehrâ'yı, yani Bakara Suresi ile Âl-i İmrân Suresi'ni okumaya devam ediniz! Kuşkusuz ki, bu iki sure kıyamet gününde iki bulut kümesi yahut iki gölgelik... gibi gelecekler ve okuyucularını (mahşerin dehşetinden) koruyacaklardır.”

Buradaki "gölgelik" tabiri, sadece ahiret için değil, aynı zamanda bu surelerin bu dünyadaki manevi işlevine dair derin bir işarettir. Onlar, müminin akidesini, inancını sarsacak fikrî ve ruhî fırtınalara karşı ilahi bir kalkan, manevi bir gölgeliktir. Tefsir alimleri, Bakara Suresi'nin ağırlıklı olarak İsrailoğulları'na hitap ettiğini ve ümmeti "Yahudileşme" tehlikesine, yani şeriatın ruhunu kaybedip lafzına takılma, ahdi bozma gibi tehlikelere karşı uyardığını belirtirler. Âl-i İmrân Suresi ise, birazdan göreceğimiz gibi, özellikle Necran'dan gelen Hristiyan heyetiyle yapılan diyaloglar çerçevesinde nazil olmuş, bu ümmeti "Hristiyanlaşma" tehlikesine, yani peygamberleri ilahlaştırma, tevhidi teslisle bulandırma gibi aşırılıklara karşı koruyan bir kalkandır. Dolayısıyla bu iki sure, "Zehravân", Rabbimizin bize sunduğu, inancımızın temelini koruyan ilahi bir derstir.

Âl-i İmrân Suresi, Hicret'in 3. yılından itibaren nazil olmaya başlamış, tamamlanması 9. yıla kadar sürmüştür. Medine'deki İslam toplumunun hassas, çetin zamanları... Bir yanda, Uhud Savaşı'nda yaşanan ve müminlerin kalplerini derin bir hüzn ve sarsıntıyla dolduran o zorlu imtihan vardır. Diğer yanda ise, Yemen'in Necran bölgesinden gelen, son derece bilgili, hitabeti güçlü, ihtişamlı bir Hristiyan heyetinin Medine'ye gelerek, Allah'ın zatı, Hz. İsa'nın tabiatı gibi en temel inanç konularında Peygamberimizle (s.a.v.) entelektüel bir tartışmaya girmesi vardır. Uhud'un yaralarını sarmak, Necran heyetinin sorularına cevap vermek, hem içerideki sarsıntıyı dindirmek hem de dışarıdan gelen fikrî meydan okumaya en hikmetli cevabı vermek üzere nazil olan ilahi bir şifa ve bir beyandır.

İsmi 33. âyette zikredilen “İmrân Ailesi” ifadesinden alır; bu aile, rivayetlere göre Hz. Meryem'in babası İmrân, annesi Hanne, kızı Hz. Meryem ve torunu Hz. İsa'yı ifade eder. Medine'de inen ikinci veya üçüncü sûredir; Bedir Savaşı (H. 2. yıl) ve Uhud Savaşı (H. 3. yıl) ile ilgili işaretler vardır. Büyük çoğunluğu Hicrî 3. yılda, Uhud sonrasında nâzil olmuştur. Ancak sûrede, Hicrî 9. yılda gerçekleşen Necran Hristiyan heyetinin Peygamberimiz'le yaptığı münazaraya işaret eden kısımlar da bulunduğu (özellikle 1-83. âyetler), bir kısım âyetlerin daha geç bir tarihte – meselâ meşhur Mübâhele olayında (H. 10. yıl) – nazil olduğu rivayet edilir.

Temel İnanç Esasları, Allah'ın Birliği ve Dinlerin Birliği (Ayet: 1-32)

- Allah'ın Birliği (Tevhid) ve Yüceliği: Kitabın indirilişi, Allah'ın mutlak gücü ve ilmi.
- Muhkem ve Müteşabih Ayetler: Kur'an'ın yapısı, kalplerinde eğrilik olanların tutumu. (Ayet: 7)
- İslam'ın Hak Din Oluşu: Tek hak dinin İslam olduğu ve diğer semavi dinlerin birliği.

İmran Ailesi ve Hz. İsa Kıssası (Ayet: 33-63)

- İmran Ailesinin Seçilmesi: Hz. Meryem'in annesinin adağı, Hz. Zekeriyya'nın duası.

● Hz. Meryem ve Hz. İsa'nın Doğumu: Hz. İsa'nın mucizevi doğumu, beşikte konuşması ve peygamberlik görevleri.

● Mübahele Ayeti: Peygamberin (s.a.v.) Necran Hristiyan heyeti ile karşılıklı lanetleşme teklifi. (Ayet: 61)

Ehl-i Kitap ile Temel İhtilaf ve Müslüman Cemaate Talimatlar (Ayet: 64-112)

● Tevhide Çağrı ve Ayrışma: Ehl-i Kitap'a, kendileri ve Müslümanlar arasındaki ortak söze (Kelime-i Sevâ) gelme çağrısı: "Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim ve birbirimizi Rab edinmeyelim." (Ayet: 64) Hz. İbrahim'in Hanif (Müslüman) oluşu ve Ehl-i Kitabın onun üzerindeki gereksiz tartışmaları.

● Ehl-i Kitabın Menfi Davranışları: Kitabı tahrif etme, yalan söyleme ve emanete hıyanet etme. ○ Müminleri hak yoldan saptırma çabaları ve tuzakları.

● İslâm Ümmetine Emirler: Allah'ın ipine sımsıkı sarılma, tefrikadan (ayrılıktan) sakınma. ○ Emr-i bi'l-Maruf Nehy-i ani'l-Münker: iyiliği emredip kötülükten sakındırma görevi ve bu vasıfla ümmetin hayırlı oluşu. (Ayet: 110) Ehl-i Kitap'tan bazılarının (İslam'ı kabul edenlerin) övülmesi.

Savaş Dersleri, Ahlaki Emirler ve Tâbi Olma (Ayet: 113-189)

● Müminlerin Ahlaki Vasıfları: ○ Gizli ve aşikâr infak (yardım etme), sabır ve takva. ○ Faiz (Riba) yasağı ve tövbe. ○ Öfkeyi yenenler ve hatalarından dolayı hemen Allah'a yönelenler.

● Uhud Savaşı ve Dersler: ○ Savaşta yenilginin psikolojik ve stratejik nedenleri. ○ Şehitlik Kavramı: Allah yolunda ölenlerin (şehitlerin) ölü değil, Allah katında rızıklandırılan diri olduğu. (Ayet: 169) ○ Musibetlere karşı sebat gösterme ve Peygamberin (s.a.v.) vefatı durumunda bile dinden dönülmemesi gerektiği.

● Kâfir ve Münafıkların Tutumu: ○ Münafıkların müminleri savaştan alıkoyma çabaları. ○ Peygamberleri haksız yere öldürenler ve Allah'ın ayetlerini inkâr edenlerin cezası.

Tefekkür, Duanın Önemi ve Sûrenin Sonuç Hükümü (Ayet: 190-200)

● Ulu'l-Elbâb (Akıl Sahiplerinin) Tefekkürü: ○ Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün değişiminde ibretler ve deliller bulunması.

● Meşhur "Rabbena" Duaları: ○ Akıl sahiplerinin Rablerine yönelerek günahlarının bağışlanmasını, peygamberler aracılığıyla vaat edilenlerin verilmesini ve cehennem azabından korunmayı istemeleri.

● Dualara İcabet ve Adalet: ○ Allah'ın, mümin erkek ve kadınların dualarını kabul etmesi ve hiçbirinin amelini zayi etmemesi. ○ Hicret edenlerin, eziyet görenlerin ve savaşanların mükâfatı.

● Son Emir ve Kurtuluş: ○ Müslümanlara son talimat: Sabırlı (sâbir), sebatkâr (musâbir) ve hazırlıklı (murâbit) olmaları, takvaya sarılmaları.

Surede Allahu Teâlâ'nın hitabı davet edici, teselli edici, şefkatli ve merhametlidir. Ehl-i Kitap için de hitap "Ey Ehl-i Kitap" şeklindedir. Davet ve düzeltme içerir. Allah'ın hikmeti onların kendi kitaplarından getirdiği delillerde vardır. Onları güzelce tevhide davet eder. Tartışma tıkanıp zaman da onlara meydan okur. Bu da hakikatin tecellisidir. Allah müminleri teselli eder, şefkatle yaklaşır ve açıklar. Tevhid temelleri tartışılmaz bir şekilde anlatılır. Davet, ikna, uyarı ve ikaz vardır.

Teşvik edici ve sabırlı bir ton vardır. Allah'ın, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'de tecelli olan rahmeti ayetlere yansımasıdır. Peygamberimizi takdir eden ve şefkatli bir ton vardır. Bu takdir edilenin de Allah'tan olduğu belirtilir. Surede sıkça "De ki" (Qul) emri geçer (Örn: Ayet 26, 31, 32, 64, 84, 98, 119...). Bu hitap, Resulullah'a ne söylemesi gerektiğini bildiren, onu ilahi mesajla donatan (teçhiz eden) bir hitaptır. Bu, "Yalnız değilsin, söyleyeceklerini sana Biz öğretiyoruz" diyen bir destek ve şefkat hitabıdır.

Allahu Teâlâ, Âl-i İmrân suresine yine Bakara Suresi'ndeki gibi önemli bir sırrı vereceğine işaret ederek başlar: "Elif, Lâ, Mîm." Bu harflerin, yani Hurûf-u Mukattaa'nın zahirî manâsını en iyi Allah bilmektedir. Kalpleriyle Kur'an'ı okuyan arifler, bu harflerde daha derin sırlar bulmuşlardır. Özellikle Şeyh-i Ekber Muhyiddin İbn Arabî gibi büyükler, harflerin sadece ses değil, aynı zamanda varlığın temel kodları, ilahi hakikatlerin sembolleri olduğunu keşfetmişlerdir.

Bu batınî bakışla "Elif, Lâ, Mîm", surenin bütün mana özünü özetleyen bir formül gibidir:

● Elif (ا): Dimdik, tek başına, bütün harflerin aslı olan Elif, hiçbir şeye benzemeyen, hiçbir şeye muhtaç olmayan, Tek ve Bir olan Allah'ın Zât'ını temsil eder. O, tevhidin en saf halidir. Kalbin yalnızca Allah'a yönelmesi.

● Mîm (م): Allah'ın Mülk'ünü, yarattığı mahlukatı, kesret (çokluk) alemini temsil eder. O'nda manevi olarak fani olmayı, yok olmayı simgeler.

● Lâ (ل): Bu ikisi arasındaki bağ, köprüyü, ilahi kelâmı, vahyi ve Rûh'u temsil eder. O'nun hakkını gözetmede tam bir teslimiyeti.

"Allah, O'ndan başka ilah yoktur. O, Hayy'dır, Kayyûm'dur." (Âl-i İmrân, 2). Bu iki ism-i şerif, surenin üzerine bina edildiği iki temel direktir. Necran heyetinin getirdiği bütün soruların cevabı, bu iki ismin manasında gizlidir.

● El-Hayy (حَيَّ): Ezelî ve ebedî diri olan, hayatın yegâne kaynağı demektir. O'nun hayatı, bizimki gibi bir başlangıcı ve sonu olan, bir başkasına muhtaç olan bir hayat değildir. O, doğmamış ve doğurulmamıştır. Ölüm O'nun şanında yoktur. Bütün hayat, O'nun bu isminin bir tecellisidir.

● El-Kayyûm (كَيُّوْمٌ): Arapça q-w-m (ق-و-م) kökünden gelir; "ayakta durmak" demektir. El-Kayyûm, varlığı kendinden olan, ayakta durmak için hiçbir şeye muhtaç olmayan ve fakat bütün varlığın, bütün kâinatın ayakta durmasının kendisine bağlı olduğu Zât demektir. Galaksilerin yörüngesinde dönmesinden, kalbimizin her bir atışına kadar her şey, her an O'nun Kayyûm isminin tecellisiyle ayakta durur.

Hız. İsa'nın ilahlığı iddiasına en hikmetli ve kesin cevabı verir. Zira ilah olmanın şartı, El-Hayy ve El-Kayyûm olmaktır. Bir anneden doğan, beşikte bir bebek olan, yiyip içen, uyuyan bir varlık, ne kadar mübarek, ne kadar mucizevi olursa olsun, hayatı bir başlangıca ve bir başkasına bağlı olduğu için El-Hayy olamaz. Varlığı bir anneye, rızka ve en nihayetinde Allah'a bağlı olduğu için El-Kayyûm olamaz. Böylece Rabbimiz, daha ikinci ayette, tartışmanın temelini sarsılmaz bir hakikat üzerine kuruyor.

Surenin geri kalanı, bu temel hakikatin şefkatli ve detaylı bir açıklamasıdır. İmam Gazâlî Hazretleri buyurur ki: "Kul, Allah'ın 'Kayyûm' olduğunu idrak ettiğinde, kendi varlığının 'hiç'liğini anlar." Göklerin olduğu yerde durması, Güneş'in yörüngesinde kalması, kalbimizin atışı, "Kayyûm" isminin tecellisiyledir. O, "Kayyûm" ismiyle bir an tecelli etmeyi bıraksa, kâinat yok olur.

Abdülkâdir Geylânî Hazretleri mü'minlere şöyle öğüt verir: "Daima Allah'tan kork, başkasından korkma. Bütün ihtiyaçlarını Allah'a arz et, her şeyi O'ndan dile ve O'na güven. Tevhid (Allah'ın birliği) üzere sebat et; çünkü gerçek güç ve kuvvet yalnız O'ndadır." Nitekim sûrenin ilerleyen ayetlerinde mü'minlere, düşman tehditleri karşısında "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!" demeleri öğütlenmiştir (3:173). Bedir'de sayıca az oldukları halde zafer kazanan mü'minlerin sırrı da budur: Tevhid kalesine sığınıp Allah'a tevekkül etmek.

Ayet 3-4: "O, sana Kitab'ı (Kur'an'ı) hak olarak indirdi; kendinden öncekileri (Tevrat ve İncil'i) doğrulayıcı olarak. ... İnsanlara bir hidayet rehberi olarak. Ve O, Furkan'ı (hak ile batılı ayırıcı) da indirdi."

Tefekkür ve Batınî Manalar:

● Musaddıkan (Doğrulayıcı): Allah'ın dini tektir: İslam'dır (teslimiyettir). Kur'an, kendinden önceki vahiylerin tahrif edilmemiş "aslını" tasdik eder, bozulmuş olanı ise düzeltir.

● El-Furkân: Kökü "fark" (f-r-k), yani "ayırarak". Furkân, Kur'an'ın en güçlü isimlerindendir. Neyi ayırır? Hakkı bâtıldan. Doğruyu yanlıştan. İmanı küfürden. Nuru karanlıktan. Abdülkâdir Geylânî Hazretleri (k.s) buyurur ki: "Furkan sadece satırlarda (kitapta) değildir. Furkan, sadırlardadır (göğüslerde, kalplerde)." Allah, Kur'an'a uyan, takvâ sahibi kulunun kalbine bir "nur" verir, bir "basîret" verir. O kul, artık olaylara sadece gözüyle değil, kalbindeki o "Furkan" ile bakar. İnsanların göremediği fitneyi, şeytanın süslü vesvesesini o nurla ayırt eder.

Ve 6. ayet: "O, sizi rahimlerde dilediği gibi şekillendirendir." İmam Gazâlî, İhyâ Ulûmi'd-Dîn adlı eserinde kibrin, yani büyülenmenin ilacının, insanın kendi aciz başlangıcını tefekkür etmesi olduğunu söyler. İşte bu ayet, o tefekkürün Kur'an'daki anahtarıdır. Bizler, bir zamanlar zifiri bir karanlıkta, tamamen başkasının iradesine bağlı, aciz bir varlıktık. Ne şeklimize, ne rengimize kendimiz karar verdik. Acziyeti kavramak ve hatırlamak, sahte bir "benlik" ve "kendine yeterlilik" düşüncesinin ne kadar anlamsız olduğunu bize gösterir.

Ayet 7: "Sana kitabı indiren O'dur. Onun bir kısım âyetleri muhkemdir, ki bunlar kitabın esaslarıdır (Kitabın Anasıdır), diğerleri ise müteşâbihdir..." "...İşte kalplerinde 'zeyğ' (eğrilik, kayma) olanlar, fitne çıkarmak ve (kendi arzularına göre) te'vil etmek (yorumlamak) için O'nun müteşâbih olanlarına uyarlar..."

Tefekkür ve Batınî Manalar:

● Muhkem: Hükmü açık, manası net. "Allah birdir." "Namazı kılın." "Zinaya yaklaşmayın." Bunlar "Ümmül Kitab"dır, yani "Kitabın Anası", temeli, ana direkleridir.

● Müteşâbih: Benzeşen, birden çok anlama gelebilen, aklımızın tam kavrayamadığı ayetler. Allah'ın "eli", "Arş'a istivâ etmesi" gibi.

İmam Gazâlî Hazretleri (İhyâ'da), müteşâbihatın varlık sebebinin, "aklı ilahlaştıran" ile "aklı teslimiyetle kullanan"ı ayırmak olduğunu söyler. Akıl, muhkem olan temele (Tevhid'e) tutunmak zorundadır. Müteşâbih ise aklın sınırını bildiği, "Ben buraya kadarım" deyip "İman ettim" dediği ve kalbin devam ettiği yerdir. İbn Arabî Hazretleri (Fütûhât'ta) ise bu noktada ariflerin duruşunu şöyle özetler: Müteşâbih, ariflerin tefekkür denizidir, keşif alanıdır. Ancak o denizde yüzmenin şartı, "muhkem" olan "şeriat gemisine" sınıksız tutunmaktır. Gemiye (şeriatı) terk edip, "Ben bu sırları çözerim" diye denize (müteşâbihatın derin manalarına) dalan, boğulur. İmam Rabbânî Hazretleri (Mektûbât'ta) ise en net uyarıyı yapar: Ümmetin kaymasının çoğu, "muhkem" olanı

(açık emir ve yasakları) gevşetip, "müteşabih" olanla (anlaşılması zor konularla) kafa karıştırmaktan kaynaklanmıştır.

Ayet 7'nin devamı: "Oysa onun (müteşabihin) te'vilini (gerçek manasını) Allah'tan başkası bilmez. İlimde 'Râsihûn' olanlar (derinleşenler) ise derler ki: 'Ona inandık, hepsi Rabbimizdendir.'"

Kim bu "Râsihûn"? İlimde kök salmış, derinleşmiş alimler. Peki bu derin alimler ne yaparlar? Bilgileriyle gururlanırlar mı? Hayır! Onlar, ilmin zirvesinde, en çok korkanlardır. Ve hemen şu duaya sığınır: "Rabbimiz! Bizi hidayete erdirdikten sonra kalplerimizi 'zeyğ' e (eğiltme, kaydırma). Bize katından bir rahmet bağışla. Şüphesiz sen Vehhab'sın (çok bağışlayansın)." Bu dua, hakiki ilmin ne olduğunun en büyük ispatıdır. "İlimde kök salmış" olmalarına rağmen, kendi bilgilerine, kendi amellerine güvenmiyorlar. Kalplerinin her an kayabileceğini biliyorlar. İlimleri onları kibre değil, Allah'ın rahmetine ve hidayetini sabit kılmasına muhtaç oldukları idrakine götürüyor. İşte bu, fayda veren ilimdir. İmam Gazâlî'nin anlattığı hakiki âlimin hali budur; o, her an kötü bir sondan korkar ve Allah'ın rahmetini umar.

Bahauddin Nakşibend Hazretleri (k.s), bütün manevi yolculuğun kalbi istikametten sapmaktan koruma yolculuğu olduğunu söyler. Bu dua, Peygamber Efendimizin (sallallâhu aleyhi ve sellem) dilinden düşürmediği duadır. Hz. Aişe validemiz (r.anha) anlatıyor: "Allah Resûlü'nün en çok yaptığı dua şuydu: 'Yâ Mukallibel-kulûb, sebbit kalbî alâ dînike.' (Ey kalpleri evirip çeviren (Mukallib) Allah'ım! Kalbimi dinin üzere sabit kıl.)" (Tirmizî, Kader, 7)

İbn 'Atâ'illah el-İskenderî Hazretleri (Hikem adlı eserinde) buyurur ki: "Gerçek ilim, seni Allah'a ne kadar muhtaç olduğunu idrak ettiren ilimdir." Ali el-Hücvirî (Data Ganj Bakhş) Hazretleri, "Hakikatin zâhir (dış) yönü bâtınsız, bâtın yönü de zâhirsiz olmaz. Sadece dış şekle takılıp iç mana gözetilmezse bu ikiyüzlülüğe (münâfıklığa) düşürür; sadece iç maneye dalıp dış şeriatı terk etmek ise sapkınlığa götürür." Şihabeddin Sühreverdî'nin İşrak felsefesinde belirttiği gibi, hakiki mana, sadece akıl yürütmeyle değil, arınmış bir kalbe ilahi Nur'un "işrak" etmesiyle, yani doğmasıyla idrak edilir. İlimde râsih olanlar, kalplerini bu ilahi işraka hazırlayanlardır. Allah, seçkin kullarına müteşâbih ayetlerin gerçek manalarını da ilham edebilir.

Muhyiddîn İbn Arabî Hazretleri, marifetullah konusunda yakîn mertebelerinden bahsederken bu hususa temas eder. O, yakînin üç derecesini "ilmü'l-yakîn, aynü'l-yakîn, hakkü'l-yakîn" diye açıklar ve şöyle bir misal verir: "İlmü'l-yakîn, uzaktan ateşi duyup hakkında bilgi sahibi olmak gibidir. Aynü'l-yakîn, ateşi gözle görmek gibidir. Hakkü'l-yakîn ise bizzat ateşin içine girip yanmak gibidir. İşte rasikhûn fil-ilm dediğimiz zâtlar, ilâhî hakikatleri duyup bilen, nazarî olarak anlayan olmanın da ötesine geçmiş, kalp gözüyle gören ve yaşantısıyla tadıp idrak eden kimselerdir. Bu noktada İmam Gazâlî Hazretleri'nin ilim ve amel dengesi hakkındaki şu nasihatini de hatırlayalım: "Amelsiz ilim deliliktir, ilimsiz amel ise boşunadır."

Sûrede özellikle vurgulanan husus, Hz. Peygamber'in getirdiği hidâyetin evrenselliği ve onun, önceki peygamberlerin de müjdelediği son elçi oluşudur. 3:19'da "Allah katında din İslâm'dır" buyrularak, hak dinin ortak paydasının tevhid olduğu, ancak son şeriatın İslâm olduğu ilan edilir.

Âl-i İmrân sûresinde, insanlara çok önemli bir prensip hatırlatılır: Resûlullah'a ittibâ (uyma) prensibi. **31. ayette** Yüce Rabbimiz şöyle buyurur: "(Ey Habibim!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." (3:31). Bu ayet, "Allah sevgisi" iddiasının ispatını ortaya koyar: Allah'ı seven kişi, O'nun gönderdiği Elçi'nin yolundan gitmeden

bu sevgide samimiyetini gösteremez. Ayetin devamında “Allah, kendisine uyanları sever, günahlarını affeder” müjdesi vardır. Demek ki Efendimiz’e uymak, hem Allah’ın sevgisini kazandıran bir vesîle, hem de günahlarımıza kefarete olacak bir rahmet kapısıdır.

Ali İmran 32. Ayet: "De ki, Allah'a ve Peygamber'e itaat edin! Eğer aksine giderlerse, şüphe yok ki Allah kâfirleri sevmez."

Öyleyse, bizler her işimizde Efendimiz (s.a.v)’in sünnetine uygunluğa dikkat etmek zorundayız. Onun ahlakını, onun ibadet ve muamelatını kendimize rehber edinmeliyiz.

Hakikatin Aynasında Bir Aile: Hz. Meryem ve Hz. İsa (a.s.) 'nın Kıssası Rabbimiz, bu temel hakikati açıkladıktan sonra, bizi mübarek bir ailenin, "İmrân Ailesi"nin hikayesine davet ediyor. "Şüphesiz Allah, Âdem'i, Nûh'u, İbrahim ailesini ve İmrân ailesini seçip âlemlere üstün kıldı." (**Âl-i İmrân, 33**). Burada geçen "Âl-i İmrân", Hz. Meryem'in babası olan İmrân'ın ailesi, soyu demektir. Ve kullanılan fiil "istafâ" sadece "seçmek" değil, aynı zamanda "saflaştırmak, arındırmak" manasına gelir. Allah, bu mübarek soyları, ilahi mesajını taşımak üzere seçmiş ve arındırmıştır.

Bu arınmış ailenin en güzel meyvelerinden biri, Hz. Meryem'in annesi Hanne'nin o samimi adanışında kendini gösterir. Karnındaki bebeği daha doğmadan Rabbine adar: "Rabbim! Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmet etmek üzere adadım. Benden kabul buyur." (**Âl-i İmrân, 35**).

Bir kız çocuğu dünyaya getirdiğinde, o dönemin şartları gereği mabed hizmetine erkeklerin daha uygun olduğunu düşünerek bir anlık bir mahzunluk yaşar. Fakat Allah'ın cevabı, bütün zamanlara ve bütün insanlığa bir derstir: "Rabbi onu en güzel şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi." (**Âl-i İmrân, 37**). Rabbimiz, manevi makamın cinsiyetle değil, samimiyet ve adanmışlıkla olduğunu ilan ediyor ve Hz. Meryem'i, bir peygamber olan Hz. Zekeriyya'nın himayesinde, nadide bir çiçek gibi yetiştiriyor. Bu yetiştirmenin bir tezahürü olarak, Hz. Zekeriyya, Hz. Meryem'in ibadet ettiği mihrabına her girdiğinde, yanında mevsimi olmayan, mucizevi yiyecekler bulur. "Ey Meryem! Bu sana nereden geldi?" diye sorduğunda, o tam bir teslimiyetle cevap verir: "O, Allah katındandır." (**Âl-i İmrân, 37**).

Büyük ariflerden İbn Atâullah el-İskenderî'nin işaret ettiği ince bir sır vardır. Hz. Meryem, burada, mihrabında, kalbi sadece Allah'a bağlıyken, rızkı hiçbir sebebe, hiçbir vasıtaya ihtiyaç duymadan, doğrudan gelir. Fakat Meryem Suresi'nde, doğum sancıları içindeyken, ona şöyle denir: "Hurma dalını kendine doğru silkele ki, üzerine taze, olgun hurma dökülsün." (Meryem, 25). Neden birinde rızık vasıtasız, diğerinde ise bir sebebe (hurma dalını silkelemeye) bağlanmıştı? Mana sultanları derler ki, bu fark, kalbin halindeki farktan kaynaklanır. Mihrapta iken kalbinde sadece Allah vardı. Doğum anında ise, kalbine, dünyanın en masum, en mübarek sevgisi olan evlat sevgisi, Hz. İsa'nın sevgisi girmişti. Kalpte Allah'tan başka (her ne kadar meşru ve güzel de olsa) bir sevgi yer edince, Allah, hikmetiyle kulunu sebepler alemine yönlendirir. Kalp ne kadar sadece Allah'a bağlıysa, sebepler o kadar aradan kalkar.

İslam alimleri bu iki farklı durumu, yani Hz. Meryem'in mihraptaki hali ile doğum anındaki halini, "tecrîd" ve "esbâb" makamları arasındaki farkla izah ederler. Büyük arif İbn Atâullah el-İskenderî, bu sırrı Hikem-i Atâiyye adlı eserinde şöyle özetler: “Nefsini tedbirden (kendi kendine plan yapıp güvenmekten) rahat tut. Senden başkasının (Allah Teâlâ'nın) sana yapacağını sen kendine yapamazsın.” Sebepler alemine yönlendirmenin hikmeti kulun sebeplere takılıp kalması için

değil, sebepleri yaratanın da Allah olduğunu hatırlaması ve o sebepler vasıtasıyla yine Allah'a şükretmesi içindir.

Abdülkadir Geylânî Hazretleri kul elinden geleni yapmalı, sebeplere sarılmamalı, fakat kalbiyle o sebeplere değil, sebepleri yaratana güvenmelidir. Allah, Hz. Meryem'e o an, tevekkülün bu ikinci ve daha yaygın olan boyutunu yaşatmıştır: Sebeplere sarılmak ama onlara bel bağlamamak. İmam Rabbânî Hazretleri de Mektûbât'ında, imanın en hassas noktasının, kalbin hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmaması olduğunu vurgular. Sebeplere, onlarda gizli bir güç varmış gibi güvenmek, tevhidin saflığını zedeler. Allah'ın Hz. Meryem'i bir çabaya yönlendirmesi, o çabanın kendisinin bir sonuç doğuracağını değil, emre itaat etmenin bereketini ve her durumda rızık verenin yalnızca Allah olduğu hakikatini öğretmek içindir.

Ve nihayet melekler, o büyük müjdeyi getirir: "...Ey Meryem! Allah seni kendisinden bir kelime ile müjdeliyor. Adı Meryem oğlu İsmâ Mesîh'tir..." (**Âl-i İmrân, 45**). O'na "Kelimetullah" denmesi, babasız bir şekilde, sadece Allah'ın "Ol!" (Kün) emriyle yaratılmasının bir ifadesidir. Bu, bir ilahlık değil, bir şeref ve mucize unvanıdır. Ve bu mucize, daha beşikteyken konuşmasıyla devam eder. Hz. Mevlana Celaleddin Rumi, Mesnevi'sinde sık sık Hz. İsa kıssasına döner; onun nefesini, ölü kalplere hayat veren ilahi bir nefes, beşikteki konuşmasını ise, en beklenmedik anlarda ve yerlerde tecelli eden, bütün şüpheleri susturan ilahi hakikatin bir sembolü olarak yorumlar.

Bu ayetler nazil olduğunda, Peygamberimiz (s.a.v), Necran'dan gelen Hristiyan din adamlarına bu hakikatleri tebliğ etti. Onlar Hz. İsmâ'nın ulûhiyetini iddia ediyorlardı. Âyetler ise İsmâ'nın tıpkı Âdem gibi topraktan yaratıldığını, Allah'ın "Ol" demesiyle can bulduğunu vurguladı (**3:59**). "Sizin aranızdan gelmiş bir beşer peygamber olarak Muhammed (s.a.v), size bu gerçekleri bildiriyor. Hadi, eğer kabul etmezseniz, gelin çocuklarımız, kadınlarımız ve kendimizle birlikte toplanalım; dua edelim de Allah yalan söyleyen tarafı kahretsin" şeklinde mübâhele teklif edildi (**3:61**). Hristiyan heyet, bu ilâhî meydan okuma karşısında çekinerek mübâheleye yanaşmadı ve eman ile memleketlerine döndü.

Buradan çıkaracağımız ders şudur: İslâm, Hz. İsmâ'yı ve diğer peygamberleri tasdik eder, ama ilahlaştırmaz. **3:64'te** "De ki: Ey Ehl-i Kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir kelimeye gelin: Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim..." şeklindeki çağrı, İslâm'ın diyaloga açıklığını gösterir. Ancak hemen ardından **3:67'de** Hz. İbrâhim'in ne yahudi ne de hristiyan olduğu, dosdoğru bir Müslüman (Allah'a teslim olmuş) olduğu hatırlatılarak tevhid geleneğinin sahih çizgisi belirtilir.

Âl-i İmrân sûresi 79. ayette şöyle buyrulur: "Allah'ın kendisine kitap, hikmet ve nübüvvet verdiği hiçbir insanın, insanlara 'Allah'ı bırakıp bana kul olun' demesi söz konusu olamaz..."

Büyük mutasavvıflar, Hz. Meryem'i "nefsin safâ bulmuş hâli" yahut "kalbî latîfe" olarak yorumlayıp, İsmâ Mesîh'in doğumunu bir "ruhanî hakikatin gönülde doğması" şeklinde sembolize ederler. Bir diğer deyişle, kalbini Meryem misali tam teslim et ki, sende de hidayet nûru doğsun. Kalbimizi günahlardan arındırıp Allah'ın zikriyle doldurursak, orada ilâhî marifet tohumları filizlenir.

Bir sonraki olan Nisa Sûresinde de Hz. İsmâ hakkında net bir konum belirlenir: O, Allah'ın kulu ve resûlüdür, "Meryemoğlu İsmâ Mesîh, Allah'ın resulü ve kelimesidir, O'ndan bir ruhtur" (4:171). 5. Sure olan Maide suresinde de 72-73 ayetlerde bu sebeple "Allah üçtür" diyenler kınanır; tevhid vurgulanır.

İslâm inancında Hz. İsmâ bir peygamberdir, mucizeler göstermiştir (meselâ Allah'ın izniyle ölüleri diriltmiş, körleri iyileştirmiştir – **3:49**), beşikteyken konuşmuştur (19:29-30). Ancak tüm bunlar Allah'ın izniyledir, kendiliğinden bir güç değildir.

Tasavvuf edebiyatında Hz. İsmâ'nın mucizeleri de ibretli biçimde ele alınır. Örneğin, Ferîdüddîn Attâr Hazretleri'nin Tezkiretü'l-Evliyâ eserinde anlatıldığına göre, Hz. İsmâ bir gün havâirileriyle yürürken kendisine ağır sözlerle hakaret eden bir toplulukla karşılaşır. İsmâ (a.s.), onları duymazlıktan gelmek yerine, tebessümle onlara güzel sözler söyler ve haklarında dua eder. Havâiriler şaşırıp sorar: “Efendim, size kötülük yaptılar, siz ise onlara iyilik duasında bulundunuz, neden?”

Hz. İsmâ şöyle cevap verir: “Herkes kesesinde ne varsa onu harcar. Benim kalbimde onlara karşı sadece iyilik vardı, dilim de onu söyledi.” Bu kıssa, bize Kur’ân’da övülen öfkeyi yutma ve affetme erdemini hatırlatıyor. **Âl-i İmrân 134. ayette** müttakîlerin özellikleri sayılırken “Onlar bollukta da darlıkta da Allah için infak ederler, öfkelerinde öfkelerini yutarlar, insanları affederler. Allah iyilik edenleri sever.” buyrulur. İşte Hz. İsmâ'nın tutumu tam da budur.

İmtihan Ateşinde Arınmak: Uhud'dan Günümüze Yükselen Dersler Sonrasında Uhud savaşı ile ilgili ayetler başlar. O gün, müminler için zaferle başlayan ama Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) stratejik bir tepeye yerleştirdiği okçuların, emre itaatsizlik göstererek yerlerini terk etmesiyle acı bir yenilgiye dönüşen o çetin imtihanın yaşandığı gündür. Şehitler verilmiş, Peygamberimiz yaralanmış, kalpler hüznle dolmuştu. İşte o an, herkesin dilinde aynı soru vardı: "Bu musibet nereden başımıza geldi?" (**Âl-i İmrân, 165**). Allah'ın cevabı hem net hem de terbiye edicidir: "De ki: 'O, sizin kendinizdendir.'" (**Âl-i İmrân, 165**). Bu bir suçlama değil, bir ayna tutmadır. Dışarıda düşman aramadan önce, kendi içinize, kendi itaatinize, kendi zaaflarınıza bakın demektir.

“Andolsun, Allah size vaadini gerçekleştirdi; O'nun izniyle düşmanı kırıp geçiriyordunuz, tâ ki (düşman bozulup kaçınca) zayıflık gösterdiniz, (okçu yerlerinizi) tartıştınız ve sevdiğiniz şeyi (ganimeti) size gösterdikten sonra (emre) itaatsizlik ettiniz. İçinizden kimisi dünyayı, kimisi ahireti istiyordu. Sonra, sizi denemek için (Allah) onların üzerinizden (zaferi) geri çevirdi...” (**3:152**).

Bu ayette mü'minlerin hatası açıkça ifade ediliyor: Dünya sevgisi ile hareket etmek, emre uymamak, birlik yerine tartışmaya düşmek. Ne büyük bir hikmettir ki Kur’ân, Müslümanların zaafını da apaçık beyan ediyor. Bu, aslında bizi uyarmak içindir. Allah, Ashâb-ı Uhud'u affetmiş (**3:155'te** “Andolsun, Allah onları affetmiştir” buyruluyor), ama hatalarını da tarihe bir ibret levhası olarak kaydetmiştir. Ta ki bizler aynı hatalara düşmeyelim. Dünya malı, ganimet arzusu, makam-mevki hırsı gibi dünyevî menfaatler, eğer Allah'ın ve Rasulünün emrinin önüne geçerse, acı akıbet kaçınılmazdır. Bu sadece Uhud için değil, bizim hayatımız için de geçerlidir. Ticaret yaparken helal-haram sınırını gözetmez de “Daha çok kazanayım” diye haram karışıklığa razı olursak, uzun vadede bereket gider, manevi mağlubiyet yaşarız. İnsan ilişkilerinde nefsimizi terbiye etmez de “Benlik davası” peşine düşersek, birlik bozulur, huzur kaçır. Demek ki her alanda “İçimizden bir kısmı dünyayı, bir kısmı ahireti istiyor” durumu oluşabilir. Mümkün mertebe, hepimiz ahireti öne alanlardan olmalıyız ki topluca muvaffak olalım.

Tasavvuf büyükleri, dünyanın aldatıcılığına karşı çok çarpıcı misaller verir. Meşhur sözlerdendir: “Dünya bir gölge gibidir; kovalarsan kaçır, arkana atarsan seni takip eder.” Yani dünyaya düşkün olan onu bir türlü elde edemez, elde etse de doymaz; dünyayı ikinci plana atansa ihtiyacı olandan fazlasını zaten bulur. Rûmî der ki: “Dünya tuzlu su gibidir, içtikçe susuzluğun artar.” Bu

noktada İbn Atâullah Hazretleri'nin bir vecizesini zikrederim: "Eğer hiç bitmeyecek bir izzet (şeref) istersen, fâni olan şeylerde izzet arama."

Mü'minlerin morali de düzeltilir. "Gevşemeyin, üzölmeyin; eğer (gerçekten) iman etmiş kimseler iseniz mutlaka üstün gelecek olan sizsiniz." (3:139) buyrulur. Bu ayet, yenilgi sonrası kalbi kırık müminlere adeta bir diriltici nefes oldu. Asıl zafer, sayısal veya geçici galibiyetler değil, imanı muhafaza edebilmektir.

Fakat Rabbimizin rahmeti, bu acı hakikati söylemeden önce, müminlerin yaralı kalplerini ilahi bir teselliyle sarıp sarmalar. Onlara evrensel bir kuralı hatırlatır: "Eğer siz (Uhud'da) bir yara aldıysanız, bilin ki o topluluk da (Bedir'de) benzeri bir yara almıştı. O günleri (zafer ve yenilgiyi) biz insanlar arasında döndürüp dururuz..." (Âl-i İmrân, 140). Bu, ilahi bir tedavi yöntemidir. Allah, Uhud'un analizine hatayı teşhisle değil, teselliyle başlıyor. Müminlerin omuzlarındaki "biz ne yaptık da bu başımıza geldi" şeklindeki ezici yükü, "Bu, tarihin ve hayatın bir kanunudur, bu benim sistemimdir" diyerek hafifletiyor. Bu, onların umutsuzluğa kapılmadan, hatalarından ders çıkarmalarına imkân tanıyor.

Ancak bu manevi zemin hazırlandıktan sonra, Rabbimiz bu imtihanın hikmetlerini sayıyor: "Allah'ın gerçek müminleri ortaya çıkarması, içinizden şahitler edinmesi ve iman edenleri (günahlardan) arındırması için..." (Âl-i İmrân, 140-141).

Rabbimiz, yaralanmış bir toplumu yeniden ayağa kaldırmanın şifa reçetesini, bizzat Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) şahsında bütün liderlere, bütün anne-babalara, bütün eğitimcilere sunuyor: "Sen onlara sırf Allah'ın lütfettiği merhamet sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi..." (Âl-i İmrân, 159).

Bu ayet bir takdir ile başlar. Peygamber'in yumuşak huyluluğunun (لَينٌ - linte, l-y-n (لين) kökünden, "yumuşaklık, esneklik") kendi çabasından öte, "Allah'tan bir rahmet" (مِنَ اللَّهِ رَحْمَةً) olduğunu belirtir. Bu, Peygamber'i onurlandırır ve onun bu vasfını ilahi bir lütf olarak tesciller. Allah, "Eğer kaba (فُظًّا - fazzan) ve katı kalpli (غَلِيظَ الْقُلُوبِ - ğalîza'l-kalb) olsaydın..." diyerek olumsuz modeli çizer. Fazz kelimesi "sert, kırıcı, nobran" demektir. Ğalîze ise "kalın, katı, merhametsiz" demektir. Allah, Peygamberine "Sen böyle değilsin ve böyle olma" mesajını, onun zaten sahip olduğu güzel ahlaki överek verir.

Ve ardından üç adımlık ilahi planı geliyor:

Fa'fu 'anhum: "Onları affet." Hatalarını yüzlerine vurma, bağışla.

Vestağfir lehum: "Onlar için Allah'tan bağışlanma dile." Onları kendi affınla bırakma, bir de Allah'ın affına mazhar olmaları için dua ederek manevi derecelerini yükselt.

Va şâvirhum fi'l-emr: "İş hakkında onlara danış." İşte bu, tedavi etmenin ve düzeltmenin zirvesidir. Hata yapan insanı dışlamak yerine, onu tekrar karar mekanizmasına dahil ederek onurunu, özgüvenini ve aidiyetini yeniden inşa et.

Bu ayetler, İmam Gazâlî'nin imanının yarısı dediği sabrın, İmam Rabbânî'nin zerre kadar şikayet etmeden ilahi kadere boyun eğmek olarak tanımladığı teslimiyetin ve Abdülkadir Geylânî Hazretleri'nin en zor anda bile Rabb'in mağfiretine koşmak olarak tarif ettiği kulluk şuurunun nasıl toplumsal bir ahlaka dönüşeceğinin yol haritasıdır.

Uhud sonrasında gelen 3:103. ayet, İslam ümmeti için önemli bir öğüttür: "Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a, İslâm'a) sımsıkı yapışın, ayrılığa düşmeyin. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman idiniz de, O kalplerinizi birleştirdi; O'nun nimeti sayesinde kardeş

oldunuz. Siz bir ateş çukurunun tam kenarındaydınız, O sizi oradan kurtardı. İşte Allah, doğru yolu bulasınız diye size ayetlerini böyle açıklar.”

Peygamberimiz gelmeden önce Mekke’de, Medine’de insanlar kabile kabile, grup grup düşmandı. Medine’de Evs ve Hazrec kabileleri yıllarca kan davaları gütmüşlerdi. Allah, İslâm nimetiyle onların kalplerini birleştirdi. Onlar ensar-muhacir diye kardeş oldular. İslam onları adeta ateşten kurtardı. Evet, birbirine düşman toplumlar İslam ile barış ve kardeşlik toplumu oldular. Bu, Allah’ın büyük bir lütfuydu. Bu ayet, her devirde Müslümanlara birlik çağrısı yapmaya devam ediyor. İçinde bulunduğumuz zamanda da maalesef Müslümanlar arasında ihtilaflar, tefrikalar eksik olmuyor. Kimi mezhep, kimi meşrep, kimi etnik köken ayrılıkları bahane edilerek tevhid sancağının altında toplanmamıza mani olunuyor. Halbuki Allah Teâlâ bizi “Hablullah” denen o kopmaz ipe – yani Kur’ân ve Sünnetin getirdiği İslam urganına – tutunmaya davet ediyor.

Tıpkı meşhur fil kıssasındaki gibi, ilim ve basiret nuru olmayan kimseler, bütünün ancak bir parçasını görüp onun üzerinden tartışırlar. Müslümanlar da eğer Kur’ân’ın nuruyla aydınlanmazsa, herkes kendi küçük doğrusunu en büyük zanneder, diğeriyle kavga eder.

Surenin sonlarına doğru Rabbimiz, bu anlattığı bütün hakikatleri hayat tarzı haline getiren ideal mümin modelini, "**Ulû'l-Elbâb**", yani "**derin akıl ve kalp sahiplerini**" (elbâb: lüb kelimesinin çoğulu, öz anlamına gelir – aklın özü, kalb gözü de diyebiliriz) bize tanıtır: "Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, akıl sahipleri için nice deliller vardır. Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah'ı anarlar (zikrederler); göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler (tefekür ederler)..." (**Âl-i İmrân, 190-191**).

İşte "Rabbânî" olmanın, yani kendini Rabbine adanmanın formülü budur: Sürekli zikir halinde olan bir kalp ve sürekli tefekkür halinde olan bir akıl. Zikir, kalbin Allah ile bağına canlı tutarken, tefekkür, aklın kâinat kitabını okuyarak Allah'ın azametini idrak etmesidir.

Tefekkür, yani derin düşünce, İslam'ın en büyük ibadetlerindendir. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.), bu ayetler nazil olduğunda sabaha kadar gözyaşı döktüğü ve "Bu ayetleri okuyup da üzerinde tefekkür etmeyene yazıklar olsun!" buyurduğu rivayet edilir.

Bâhaüddin Nakşbend Hazretleri'nin meşhur düsturu olan gönül Yâr ile, el işte. Dışarıdan işlerimizi yaparken ellerimiz dünyayla meşgul olabilir; fakat kalbimiz daima Allah ile beraber olsun, O'nu ansın. Bu, zikir hâlinde yaşamaktır. Nakşbendî büyükleri der ki: "Gaflet etme, her nefeste O'nu yâd et!" Âyette geçen "ulû'l-elbâb" (Kur'ân, aklın bu yönüne vurgu yapar: Tefekkür, imanı artıran, kalbi hakikate açan bir ibadettir. İmam Gazâlî, İhyâu Ulûmi'd-Dîn adlı eserinde tefekkürü, kalbi cilalayan bir amel olarak zikreder. İbn Atâullah da Hikem'inde "Amellerin ruhu, onlardaki ihlas sırrıdır" der. İhlas ise, kulu her işinde Allah için hareket etmeye sevk eder. Bunu elde etmenin yolu da sık sık nefis muhasebesi ve tefekkürdür. Bir veli zâtın dediği gibi: "Kalbin levhası temizlenmeden Allah'ın ma'rifeti oraya yazılmaz. Kalp, ne kadar dünya düşünceleriyle doluyorsa, Allah'ın nûruna o kadar kapalı olur."

Ve sure, bize dört adımlık bir ödev sunarak biter: "Ey iman edenler! Sabredin, sabır yarışında düşmanlarınızı geçin, (sınırlarda) nöbet bekleyin ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz." (**Âl-i İmrân, 200**).

İsbirû (اصْبِرُوا): Sabredin! Bu, Uhud'dan öğrendiğimiz içsel, bireysel sabırdır.

Sâbirû (وَصَابِرُوا): Sabırda yarışın! Bu, toplumsal sabırdır; zorluklar karşısında birbirine kenetlenerek düşmandan daha dirençli olmaktır.

Râbitû (وَرَابِطُوا): Nöbet tutun! Bu, okçuların dersidir. Hayatın her alanında, inancın, ahlakın, ailenin, vatanın sınırlarında uyanık olun, mevzilerinizi terk etmeyin.

Vettekûllâh (وَاتَّقُوا اللَّهَ): Allah'a karşı takva sahibi olun! Bu, diğer üçünün temelidir. Çünkü Allah bilinci olmadan ne sabır olur, ne sebat, ne de nöbet.

"Ulû'l-Elbâb"ın lisanıyla Rabbimize yalvaralım: "Rabbimiz! Sen bunları boşuna yaratmadın, Seni tenzih ederiz; bizi Cehennem azabından koru. Rabbimiz! Sen kimi ateşe sokarsan onu rezil etmiş olursun; zalimlerin yardımcıları yoktur. Rabbimiz! Biz, 'Rabbimize iman edin' diye imana çağıran bir davetçiyi (Peygamber'i) işittik ve iman ettik. Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, canımızı iyilerle beraber al. Rabbimiz! Peygamberlerin vasıtasıyla bize vaat ettiklerini lutfeyle, kıyamet günü bizi rezil etme. Şüphesiz Sen asla vaadinden dönmezsin." (3:191-194).

"Rabbimiz! Bizi hidayete erdirdikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize katından bir rahmet bahşet. Şüphesiz sen, lütfu en bol olansın." (3:8).

"Rabbimiz, biz iman ettik. Bizim günahlarımızı bağışla ve bizi ateş azabından koru." (3:16).

Âmin, ve'l-hamdülillâhi Rabbi'l-âlemîn. El-Fâtiha.